

Tres år i skolen

Af Heinrich Nielsen

LÆRERERINDRINGER

Siden 1920erne er der sket store forandringer i vort skolesystem, forandringer som det er værdifuldt at få beskrevet, og derfor vil Selskabet for Dansk Skolehistorie hermed opfordre lærere til at nedskrive deres erindringer.

Skolelovgivninger og pædagogiske ideer er det nødvendigt at sammenholde med »det praktiske liv i skolen«. Hvordan oplevede forældre og børn, lærere og lokale skolemyndigheder skolens hverdag? Selskabet finder det vigtigt, at den nyere tids skolehistorie bliver bredt belyst for dermed at skaffe et værdifuldt kildemateriale, der bl.a. kan anvendes i debatten om fremtidens skole.

I det følgende bringes et eksempel på en lærererindring skrevet af Heinrich Nielsen.

»Fyrre Aar frem naar os Alderen trykker,
Pusten blir kort og Erindringen lang,
Gigten i Skulderen afskyeligt rykker,
hvad hjælper det, du var Sportsmand engang.«

Sådan sang vi, da jeg for over tres år siden gik på seminariet. Selv om pusten er nogenlunde, og gigten ikke er så slem, må jeg erkende, at erindringen er blevet lang. Det er vel også en erfaring, som mange mennesker har gjort. Når man så prøver at samle sine erindringer fra de mange år, der er gået, dukker der stadig flere enkeltheder frem, som ligger gemt. Ganske vist kan der ske erindringsforskydninger, men det må man affinde sig med.

Børneskolen på tysk

Jeg er født 1904 i hertugbyen Augustenborg og hele min barndom har jeg tilbragt der. Min far var skipper på en galease, og min mor måtte passe og opdrage os fire børn. Mine to brødre gik siden i fars fodspor og blev sømænd, min søster fik tjenesteplads, og jeg blev lærer.

Skolen i byen bestod af to afdelinger. I de første fire år gik alle elever i det lærerindese-minarium, der var i det tidligere hertugslot, derefter blev drengene undervist i en særlig drengeskole.

I året 1910 begyndte min skolegang i øvelsesskolen på seminariet. Eleverne var delt i drenge- og pigeklasser, kun ved særlige lejligheder var alle elever samlet i den tidligere have-sal i slottet. Jeg mindes især juleafslutningen her. Vi havde i vore klasser lært digte udenad, og det var en udmærkelse at skulle fremsige et digt, når lederen af seminariet havde læst juleevangeliet. Al undervisning foregik på tysk, og selv om mange af os ikke talte tysk hjemme, gik det ret godt med både at forstå og tale tysk, da vi i frikvarterne og på gaden var vant til at lege med kammerater, som også talte tysk hjemme. For os

børn spillede politik ingen rolle. Jeg har kun gode minder om min skoletid på slottet.

I april 1914 blev mine klassekammerater og jeg flyttet til drengeskolen, hvor der, som på slottet, var hverdagsundervisning. Skolen lå og ligger stadig omtrent midt i husrækken på den sydlige side af Storegade. Den er som slottet bygget i tiden fra 1770 til 1780. Den benyttes ikke mere som skole, men bygningen er fredet.

Drengeskolen i Augustenborg

Nogle af drengene, vel især fra tyske hjem, fortsatte undervisningen på realskolen i Sønderborg, men jeg kan ikke huske, at nogle af pigerne i Augustenborg gik over til »Höhere Töchterschule« i Sønderborg. På drengeskolen var der kun én lærer, som hver dag underviste 40 til 50 elever i samme klasse. I et af de første frikvarterer blev vi nye elever »døbt« i en regnvandstønde på skolepladsen. Da læreren i den følgende time så de mange våde hoveder, blev de store elever straffet med et slag af lærerens hasselkæp. Vi blev undervist sammen, især i mundtlige fag som bibelhistorie, geografi og andre. I regnetimerne arbejdede de fleste skriftligt, mens en gruppe undervistes mundtligt. Da vor lærer også var organist i slotskirken og meget interesseret i sang, undervistes vi i dette fag sammen med pigerne i øvelseskolen på seminariet.

De yngste elever sad i regelen foran i klassen, men ellers flyttede vi meget. Når en elev i et mundtligt fag ikke kunne svare, skulle han blive stående, og spørgsmålet gik videre til den næste og den næste, til der kom et rigtigt svar. Den, der havde givet det rigtige svar, rykkede derpå op foran de stående elever, og dette skulle ske omgående. Der blev byttet meget om, og det bevirkede, at vi næste dag forvirret måtte spørge hinanden: »Hvor endte jeg i går?« Jeg ved ikke, om det var almindelig pædagogik i tyske skoler; men sådan gik det til i min skoletid.

Vore lærebøger var autoriseret for Schleswig-Holstein, og det gjaldt en læsebog for Unterstufe, Mittelschule og Oberstufe. Desuden havde vi en Realienbuch med verdenshistorie, Tysklands historie, geografi, naturhistorie og naturlære. Jeg tror, at også regnebøgerne var ens i hele landsdelen.

Nu kan jeg se, at vor lærer må have været meget dygtig, når han i en sådan klasse kunne få lært i hvert fald nogle af eleverne noget, men jeg husker også, at nogle elever blev flyttet over i en række ved kakkellovnen. Det var dem, som læreren vel mente ikke kunne lære noget, de har måske været ordblinde. En slægtning af en af hertugerne havde sat en sum penge hen, for at en lærerinde kunne give nogle elever undervisning i engelsk, hvilket foregik efter den almindelige undervisningstid. Da jeg gik ud af skolen, var vi kun få, der havde holdt ud.

På væggene i klassen hang der tre store fotografier af de tyske kejsere. Kejser Wilhelm IIs fødselsdag var ingen fredag og vi skulle møde i klassen, der blev talt om kejseren, og vi sang forskellige sange. Der var også en kopi af Schleswig-Holsteins våben med indskriften »up ewig ungedeelt«.

Der blev ikke afholdt eksamen, men med mellemrum fik vi vor karakterbog med hjem. Nu og da kom kredsskoleinspektøren fra Schleswig og overværede undervisningen.

Jeg kan kun huske en udflugt med skolen. Den 29. juni 1914 fejredes overgangen af de preussiske og østrigske soldater til Als i krigen 1864 med en festlighed på Dybbøl. Der var også østrigske soldater med, skønt de var blevet slået af preusserne i 1866. Jeg

kan huske disse soldater med hovedtøj, der lignede skikasketter. Under festen indløb der meddelelse om, at den østrigske tronfølger var blevet myrdet i Serajevo dagen før. Østri-gerne rejste omgående hjem. Dette mord var det skub, der startede den første verdenskrig.

Vor lærer gjorde meget ud af at holde orden i klassen, og disciplinen var meget hård, idet der meget let vankede klø, også tit, fordi man ikke kunne sine lektier. Eleven, der skulle straffes, blev tit sendt ud i lærerens have for at skære den hasselkæp, som han skulle have klø med. Hver mandag skulle vi vise en renskuret skifertavle frem, hvorpå søndagens evangelium var skrevet med skønskrift.

Skolen og 1. verdenskrig

Mine sidste år i Augustenborg Drengeskole blev præget af 1. verdenskrig og dens følger. Posthuset i byen lå tæt ved skolen, og eleverne kunne i frikvarterene løbe hen og læse krigstelegrammerne. Når disse meldte om tyske sejre, fik vor lærer besked om det, og når han havde kontrolleret dem, blev vi elever med skolens fane og læreren i spidsen sendt rundt i den lille by, idet der blev sunget tyske sange. Skolen anskaffede geværer af træ, og der blev ekserceret med dem i Slotsalleen. Vi måtte også deltage i indsamlinger blandt andet af fjerkræ til beboerne i Østpreussen, da russerne var drevet ud igen. Brændenælder blev samlet til fremstilling af tøj. Om efteråret samlede vi løv i skovene, det skulle bruges i stedet for hø til militærets heste.

Der blev efterhånden mangel på mange varer, hvorfor der blev indført en meget skrap rationering. Det varede ikke længe, inden der kom besked om mange soldater, der »led heldedøden for fædrelandet«, andre blev såret og kom hjem som invalider. Min far blev ikke indkaldt, da han ikke havde aftjent sin værnepligt, desuden havde han et skib og skulle blive ved med at holde forbindelsen med Danmark vedlige, det var Tyskland interesseret i. I danske havne fik han en rigelig tildeling af proviant og kunne også købe en del varer på udførsel, så vi kom ikke til at mangle noget.

Jeg kunne blive udskrevet fra skolen til april 1918, men da mine forældre ikke ville lade mig begynde på en uddannelse i de usikre tider inden krigens afslutning, fortsatte jeg endnu et år i skolen. Det samme gjorde et par af mine kammerater, og vi fik en ny regnebog, så vi kunne dygtiggøre os yderligere.

I efteråret 1918 blev der sluttet våbenstilstand, og sønderjyderne så frem til en mulighed for en genforening med Danmark. Jeg blev udskrevet fra skolen, konfirmeret i begyndelsen af april 1919 og skulle nu begynde med at lære dansk for at få en uddannelse under danske forhold.

Dansk efterskole

Nord for den gamle grænse lå der flere danske efterskoler, som blev besøgt af unge mennesker fra Sønderjylland, og det blev bestemt, at jeg skulle på Vester-Vedsted Efterskole syd for Ribe. Vi var en flok drenge, som her skulle være kostelever fra 22. april til 3. juli 1919. Først og fremmest skulle vi alle lære at tale og skrive dansk. Hjemme havde jeg talt vor alsiske dialekt, dog havde jeg nu og da set »Ugens Nyheder« og »Hjemmet« med Knold og Tot. Dansk udtale og retskrivning var fremmed for mig. Mange ting hed noget helt andet på vort sprog, og nogle danske ord som »få« og »så« havde flere betydninger. Det bløde danske »d« havde vi ikke i vort sprog. Endnu værre var det med retskriv-

ningen, fordi vi efter udtalen ikke altid kunne gætte os til stavemåden. Danmarks historie og geografi og forhold kendte vi ikke, så alt det måtte indhentes så hurtigt som muligt. Lærerne var flinke til at hjælpe os, og de drøftede også med os, hvad vi kunne tænke os at uddanne os til. En af lærerne talte jeg meget med, og han foreslog, at jeg skulle blive lærer. På højskolen i Ask mellem Horsens og Aarhus skulle jeg læse til forberedelse til seminariet. Han havde måske selv været der.

Ud over undervisningen skete der en del i Vester Vested. Det skete, at vi efter spisetid om aftenen hørte skydning syd for byen. Vi løb så ud til diget, hvor vi kunne se ud over engene til grænsen. Så var der igen en, der uden pas løb over grænsen. De danske gendarmerne skød fra diget, og jeg lagde mig en aften bag en af dem, som slet ikke sigtede efter overløberen. Da jeg sagde det til ham, svarede han, at han da ikke havde tænkt sig at skyde et menneske.

Med efterskolen besøgte vi Ribe og så domkirken og de gamle huse i byen. Den største oplevelse var dog en tur til Mandø. Landmændene fra omegnen kom om formiddagen med deres arbejdsvogne, hvor vi alle tog plads, en stor rejsekurv med smørrebrød og drikke kom også med. Da vandet var ved at falde, kørte vi ud på ebbevejen, mens vandet plaskede om hestene og vognene. Det var nøje beregnet sådan, at vi næsten var halvvejs, da vandstanden var lavest. Vi tilbragte nogle dejlige timer på den lille ø og så kirken og engene, der var sikrede mod havet af diger. Hen på eftermiddagen gik turen tilbage til Vester Vedsted.

En ejendommelig rejse foretog jeg i pinsen 1919. Flere af mine kammerater og jeg blandt dem ville gerne hjem i ferien. Paskontrollen i stationsbygningen, hvor grænsen gik midt gennem huset, havde taget så lang tid, at vi ikke nåede at komme med toget til Tønder. Næste morgen gik der et tog fra Skærbæk, så vi gik til fods de ca. 14 km til Skærbæk, hvor vi overnattede i en jernbanevogn. Næste dag fortsatte rejsen mod Sønderborg, men toget kørte ikke længere end til Tørsbøl. Hvad nu? En kammerat fra landsbyen Blans blev afhentet i Tørsbøl med hestevogn. Jeg kørte med ham og fortsatte rejsen til Sønderborg med en fjorddamper fra Ballebro. Der var intet tog til Augustenborg med det samme, så de 6-7 km helt hjem foretoges med apostlenes heste. I Sønderborg blev mit pas stemplet til udrejse fra Tyskland over Farris-Vamdrup. På rejsen tilbage til skolen ville man ikke lade mig slippe ud af Tyskland over Hvidding, fordi der stod Farris i mit pas. Jeg gik mod vest ud til engene og passerede ulovligt grænsen uden at blive antastet af tyskere eller danskere.

Dansk højskole

Efter at mine forældre og jeg havde drøftet spørgsmålet om at komme på seminarium, blev jeg i sommerferien 1919 indmeldt på forberedelsesskolen på højskolen i Ask. Her begyndte undervisningen 1. september 1919.

Højskolen havde undervisning for karle om vinteren og for piger om sommeren. Desuden var der også håndværkerundervisning og det omtalte forberedelseskursus. Holdet bestod af unge mænd fra forskellige egne af Nørrejylland og seks fra Sønderjylland, som alle seks fulgtes ad til seminariet i Haderslev og bestod den afsluttende eksamen i sommeren 1923.

Hver dag var der en time foredrag for alle elever, hvor forstanderen talte om historie

og sognepræsten om verdenshistorie. Vort hold undervistes af en ung lærer i alle fag. Nyt var for de fleste af os matematik, som krævede meget arbejde af os. Vi sønderjyder måtte også strenge os meget an med faget dansk. Til optagelsesprøven på seminariet krævedes også prøve i violinspil, så min morfars gamle violin blev fundet frem, og jeg fik undervisning i violinspil hos andenlæreren i en nærliggende kommuneskole, hvor vi altså deltog i undervisningen af eleverne.

I slutningen af januar 1920 meddelte forstanderen mig, at jeg ikke uden dispensation fra Undervisningsministeriet kunne indmeldes til optagelse på seminariet, da jeg kun var seksten år, man skulle være atten. Der blev indhentet anbefalinger fra min engelsklærerinde i Augustenborg, fra min lærer samme sted, fra efterskolen i Vester Vedsted og fra forstanderen på højskolen, som hjalp mig med ansøgningen. Denne blev afsendt 1. februar.

Den 10. februar 1920 afholdtes afstemningen i 1. zone. Alle, der var født i Sønderjylland og nu var over 20 år, havde stemmeret, og til sønderjydernes store glæde stemte 3/4 af de stemmeberettigede os hjem til Danmark.

Den 6. marts skrev Undervisningsministeriet til mig, at jeg måtte indstille mig til optagelsesprøven på et seminarium. Dispensationen blev måske også givet, fordi vi sønderjyder var blevet kælebørn i Danmark.

En historie fra den tid beretter om en mand, som kom ind i en ret overfyldt jernbanekupé i Nørrejylland. Han sagde: »Der er vel ikke plads til en sønderjyde?« Nogle ret kraftige mænd klemte sig lidt sammen, så han fik en plads, hvorefter han sagde: »A er forresten fra Skanderborg.«

Seminariet i Haderslev

Da tiden var kommet, da vi skulle indmelde os til optagelsesprøven på seminarierne, var der sikkerhed for, at det tidligere tyske seminarium i Haderslev efter sommerferien skulle være dansk seminarium, og vi seks sønderjyder meldte os til optagelse der. Nørrejyderne fik besked om tidspunktet på optagelsesprøven på deres seminarium, men vi seks skulle til prøve i Jelling til en anden tid, da seminariet i Haderslev ikke var blevet færdigt til at afholde optagelsesprøve.

Ansøgerne til de jyske seminarier rejste af sted og kom tilbage nogle dage senere for at pakke deres sager sammen. Ikke alle havde klaret prøven. Vi seks ventede nogle dage på besked fra Jelling, men da vi ikke hørte nærmere, pakkede også vi og rejste hjem for at holde sommerferie. Den 13. juli 1920 fik vi brev fra den kommende forstander for seminariet i Haderslev, som meldte, at vi uden den sædvanlige optagelsesprøve var optaget som hospiterende elever i seminariets yngste klasse fra 1. september 1920. Inden starten skulle vi til prøve i dansk, litteratur og historie hos en af seminariets lærere. Vi kunne holde ferie og havde lov til at bære seminaristhuen.

Så mødte vi da den 1. september på seminariet i Haderslev, og vi den yngste klasse, skulle til prøve. Vor religionslærer sad alene i et klasseværelse og skulle afholde denne eksamen. På en liste blev mit navn og hjemsted Augustenborg konstateret. Jeg skulle fortælle noget om H.C. Andersen og startede med at fortælle, at H.C. Andersen også havde opholdt sig i Augustenborg som gæst hos hertugen, og at der i parken stod et træ, som kaldtes H.C. Andersens lind. Det havde en tavle, som berettede, at digteren i året 1844 tit opholdt sig her. Indskriften stod på tysk, (den blev senere udskiftet med en tavle med

danske indskrift). Hvad der skete mere, husker jeg ikke, men optagelsesprøven var bestået.

Til seminariet var der knyttet et kollegium, som bestyredes af forstanderen og hans kone. Til at begynde med var kun unge mænd optaget på seminariet, og de, der ikke havde deres hjem i Haderslev, kunne bo og spise der.

Seminariet startede med en præparandklasse og tre seminarieklasser. I 1. klasse gik vi, som lige var blevet optaget. I 2. og 3. klasse gik sønderjyske elever, som i forvejen havde gennemgået et særligt kursus på seminariet i Jelling.

Forstanderen havde før ledet et seminarium, men alle lærere havde sikkert ikke tidligere undervist på et seminarium, så de var ukendte med arbejdet. Det gjorde dog ikke så meget, da undervisningen ikke var meget forskellig fra undervisningen i en børneskole. Vi fik mange lektier for, og meget skulle læres udenad. I geografi skulle vi lære landenes byer, floder og bjerge samt deres beliggenhed, så vi kunne placere dem rigtigt på et blindkort. Der blev arbejdet meget med stilskrivning, regning og matematik. Vi kunne få undervisning i tysk og engelsk og tage tillægsprøve i disse fag.

Da Haderslev var et statsseminarium, kunne vi søge fritagelse for undervisningsafgift, det var også muligt at få statsunderstøttelse og understøttelse fra Sønderjysk Fond. Vi havde gratis tandlæge og læge og skulle kun tegne en hospitalsforsikring. Så vidt jeg husker, var betalingen for ophold og fuld forplejning på kollegiet 125 kr. pr. måned.

Vi havde tidligere fået at vide, at der skulle afholdes en kontrolleret oprykningsprøve ved overgangen til 2. seminarieklasser. Det skete også, men hvor meget det betød, fremgår vel af, at en ældre provst var censor i regning. Alt gik godt, og vi seks fra Ask fortsatte alle.

Eksamen med fejl

Undervisningen i anden seminarieklasser blev måske taget mere alvorligt, da nogle fag blandt andet regning, matematik, geografi og skønskrift afsluttedes her. I regning og matematik var der skriftlig eksamen om foråret med ens opgaver for hele landet udsendt af Undervisningsministeriet. Også på den tid skulle der spares i den offentlige kasse, og tredje klasse skulle skrive stil med titlen »Om Sparsommelighed«. Opgaverne blev ikke trykt, der blev skrevet stencils, og duplikatoren kom i gang. Med opgaven i matematik skete der det, at der på en stencil blev slået en fejl, så seminarierne fik to forskellige udgaver af eksamensopgaven. Også i Haderslev fik vi de forskellige udgaver, jeg havde fået den med fejl og var kommet til et lidt mærkeligt resultat. Efter prøven viste vi vor matematiklærer vore forskellige opgaver og resultater. Der kom besked om, at vi kunne gå op til en ny prøve, hvis vi var blevet forvirrede af den opgave med fejl. Denne prøve skulle afholdes nogle dage senere. Da jeg havde fået det mulige resultat af opgaven med fejl, var der ikke grund til at melde mig til den nye opgave.

Da den nye prøve havde været i gang et stykke tid, kom der telegram fra ministeriet med besked om en fejl i opgaven, som skulle rettes omgående, og at prøvetiden skulle fortsættes med et tillæg af tid. En sådan fadæse blev selvfølgelig omtalt i landets aviser. Under pseudonymet Ærbødigst skrev Viggo Barfoed dengang digte på bagsiden af Berlingske Tidende, når der var sket noget, som ikke var helt almindeligt.

Det gjorde han også ved denne lejlighed, men det var nok ikke let at få noget ud af en opgave i matematik, så han skrev, som om der var tale om en opgave i regning. Over

digtet stod anledningen med opgaven ved lærereksamen. Efter hukommelsen har jeg mange år efter skrevet digtet med den tids retskrivning.

Al Snakken var forstummet
på Seminariummet.
De stirred' ud i Rummet
og sig i Haaret rev.
Ved Stykkerne de begned',
et par paa Gulvet segned,
jo mer de Stakler regned,
des mere galt det blev.

Opgaven lød saalunde:
Hvad koster Puddelhunde,
naar for Tobak i Pundevis
Prisen er for høj?
Hvad gives der for Rejer
hos Fiskehandler Meyer?
naar Meyers Datter vejer
tolv Kilo uden Tøj?

De dumme Seminarister
desværre Hov'det mister,
de syn's, den er for bister,
de har for lidt Forstand.
Da de forgæves brygged',
frem Kommissionen rykked':
Der er en fejl i Stykket,
hvad let passere kan.

Nu da vi overvejer,
hed Manden ikke Meyer
men Fiskehandler Beyer,
det var en anden Snak.
Der mangler et par Nuller,
for Rejer indsæt Kuller,
sæt Schweizerost med Huller
i Stedet for Tobak.

Før kunde vore Degne
ej komme nogen Vegne,
nu var det let at regne,
naar det blev korriger't.
Men det blev atter værre,
det meddelt blev de Herre',
at Rettelsen desværre
var blevet lidt forkert.

Naar man et Stykke giver,
og gale Tal man skriver,
og galt det rettet bliver,
saa er den altsaa stejl
for vore arme Lære'.
Men det kan ogsaa være,
kun for at gør' det svære'
der laves et par fejl.

Maj 1922. Ærbødigt.

Der var samme år også skriftlig eksamen i regning, og her kunne jeg efter min kladde bagefter konstatere, at den var gået fint. Prøven i skønskrift resulterede i et g?. Den mundtlige eksamen endte med pæne karakterer i fagene undtagen geografi, hvor jeg placerede byerne i et land galt på blindkortet, hvilket også belønnedes med et g?.

I den efterfølgende sommerferie deltog seks elever fra seminariets anden og tredje klasse i et lærerkursus for lærere på gymnastikhøjskolen i Ollerup. Det var en stor oplevelse for os at høre Niels Bukh fortælle om sin rejser med gymnasterne. Nu og da arbejdede vi også på det nye stadion.

Efter sommerferien 1922 startede tolv elever i ældste seminarieklasser; de seks elever fra Ask var stadig med. Nye fag kom på timeplanen; nu skulle vi have praktik på øvelses-skolen, som var knyttet til seminariet, og der skulle være undervisning i pædagogik. Denne kom dog mest til at bestå i pædagogikkens historie, mens man ikke mente, at der var

grund til at lære de vordende lærere noget om den nyere pædagogik, hvilket skulle komme til at hævn sig ved den afsluttende eksamen.

I foråret 1923 afholdtes skriftlig eksamen med to opgaver i dansk stil, en fristil og en stil med bundet emne. Desuden skrev vi pædagogisk stil, hvor opgaven var: »Hvad forstaaes ved Enhedsskolen? Hvor vidt er den gennemført her i Landet? Og hvilke Fordele og Mangler knytter der sig til dette System?« Nu var der igen grund til at gruble over opgaven. Jeg kom i tanker om det tyske ord »Einheitsschule«, som jeg havde hørt under revolutionen 1918 i Tyskland. Så kunne jeg gå i gang med stilen.

Da de fire timer, som vi havde haft til stilen, var gået, spurgte vor pædagogiklærer de forskellige elever, hvad de havde skrevet om. Han rystede på hovedet flere gange. Da samme spørgsmål stilledes mig, forklarede jeg dette, hvorpå han spurgte, hvor jeg havde denne viden fra, og jeg måtte indrømme, at det ikke var fra hans timer.

Nogen tid senere kom så mundtlig eksamen, som vel endte med resultater efter fortjeneste. Violinen var jeg ikke blevet rigtig gode venner med, og jeg dumpede til denne prøve, så jeg ikke kunne forestå skole- og kirkesang. Heldigvis kunne jeg året efter indstille mig som praktikant til denne prøve, og her bestod jeg så også denne eksamen. Sidste mundtlige fag var pædagogik, hvor censorernes formand, professor N.A. Larsen var censor. Da læreren nævnte mit navn, bemærkede censor: »Nå, det er Dem med stilen.«

Sammen med professor N.A. Larsen var hele ældste klasse inviteret til middag hos forstanderen på seminariet. Her fortalte professoren, at en seminarieforstander for et seminarium, han nævnte også navnet, engang havde udtalt, at der ikke blev givet opgaver i pædagogikkens historie. Næste gang var emnet for den pædagogiske stil, som på den tid var dumpefag, Amos Comenius. En elev startede med ordene: »Da jeg ikke ved noget om Adam (med denne fejl) Comenius, vil jeg skrive om Rasseau« (med denne stavefejl) og skrev så om Pestalozzi og dumpede. Af hensyn til den aktuelle situation tilføjede professoren, at pædagogisk stil nu jo ikke var dumpefag.

På mit vidnesbyrd om prøven »i Henhold til Lov om Seminarier m.m. af 30. Marts 1894« pynter de to g? ikke i rækken af ret pæne karakterer. Der er tilføjet: Tillægsprøve i Tysk 1922: mg, i Engelsk 1930: g+ og Prøve i Sang og Musik 1924: g+, desuden er der rettet til Ja til Skolesang og Kirkesang.

Alle tolv elever dimitteredes 19. juni 1923 fra seminariet, og vejen til et arbejde i folkeskolen var tilbagelagt efter godt tretten års skolegang.

Årsvikar i 2-klasset skole

Forstanderen på seminariet anbefalede mig til et årsvikariat ved skolen i Halk på Haderslev Næs, hvor jeg var fra 6. august 1923 til 1. juli 1924. Efter genforeningen 1920 var der sket en udskiftning af embedsmænd og tjenestemænd i Sønderjylland, og der var også ansat en ny førstelærer i Halk.

Forsøgsvis var der i Sønderjylland ansat amtsskolekonsulenter i de forskellige amter. Ikke alle vegne var dette gået særlig godt, idet disse »rigsdanske« nyansatte ikke altid havde været lige velkomne. Sådant var det nu ikke gået i Halk.

Skolebygningen indeholdt i stueetagen to klasseværelser og bolig til førstelæreren, mens der i loftsetagen var bolig til andenlæreren. De to lærere deltes om undervisningen i de to klasser, hvor der som overalt var hverdagsundervisning for alle elever. Der var kakk-

Opkørslen til Asnæs skole 1931. Til venstre Hovedskolen, bygget 1904, til højre førstelærerbolig og den stråttækte, begge bygget 1826. Den stråttækte først hele skolen, efter 1904 forskole. Hovedskolen står endnu, de andre bygninger er brækket ned i begyndelsen af halvtredserne, da centralskolen blev bygget.

ovne i alle rum. Lærerne skulle tænde op og passe kakkelovnene i løbet af dagen. Mens der i lokalet til yngste klassen var en lille forhøjning med et bord og en stol, var der i de stores klasseværelse en mægtig opbygning, som sikkert stammede fra den tyske tid. På en forhøjning stod et mægtigt monstrum, som mindede om talerstolen i folketinget, og en stol med meget lange ben. Man trådte først op på en stang under stolesædet og derefter på et trin under katederet, hvorefter man kunne sætte sig på stolen. Nu sad læreren højt hævet over eleverne og kunne se ned over alle elever. En venlig gårdmand var formand for skolekommissionen, og jeg tilbragte mit første år som lærer i en behagelig atmosfære.

Ansættelse som andenlærer

I løbet af sommerferien sendte jeg en del ansøgninger om lærerstilling, som ikke gav noget resultat, men så blev et andenlærerembede med førstelærerløn og kirkesang opslået i Asnæs i Odsherred. Jeg sendte en ansøgning og rejste til Asnæs for at forestille mig for sognerådet og skolekommissionen.

Hos en cykelhandler nær stationen lejede jeg en cykel for en dag. Cykelhandleren kunne åbenbart gætte mit ærinde, for han betroede mig, at cyklen kendte vejen, da den flere gange havde været på den tur. Efter turen rejste jeg hjem, men håbet om at få embedet var ikke stort, da der var mange ansøgere.

Nogle dage senere fik jeg brev fra sognerådsformanden; han rådede mig at besøge prov-

Forår 1931. Mundtlig eksamen i ældste klasse. Skolekommission og lærerne efter middagen hos førstelæreren. Yderst til højre med pipe, den uundværlige endnu, i munden andenlærer H.N.

sten i Højby, der var formand for Ods og Skippinge herreders skoledirektionen. Selvfølgelig fulgte jeg hans råd, da han havde meddelt mig, at jeg var den yngste af et ret stort antal ansøgere. Jeg blev modtaget meget venligt hos provsten, og efter en samtale og middag, sagde provsten, at jeg ville blive kaldet til andenlærerembedet i Asnæs.

Inden jeg rejste hjem, besøgte jeg sognerådsformanden i Asnæs, hvor jeg fik at vide, at jeg var blevet den foretrukne, fordi man på grund af min alder kunne forvente, at jeg ville blive i Asnæs en del år. I Odsherred sagde man, at der var mange hunde om det ben, men hvalpen fik det.

Lærervilkår

Efter aftale med sognerådsformanden startede jeg i Asnæs efter sommerferien i det embede, som jeg blev kaldet til fra 1. oktober 1924. Lærerkrafterne bestod af en førstelærer, en andenlærer og forskolelærerinde. Førstelærerens grundløn var 2.640 kr. minus 1/8 af grundlønnen for bolig + 300 kr. i ledertillæg, desuden var han kirkebylærer og distriktssanger for den sydlige del af sognet. Andenlærerens grundløn og fradrag var det samme, desuden var han kirkesanger. Lærerindens grundløn var 2.100 kr. minus 1/12 af grundlønnen for bolig. Hun skulle være organist ved Asnæs Kirke.

Der var seks klasser, og alle elever gik seks timer i skole hver anden dag. Forskolelærerinden havde de to mindste klasser i alle fag; deres undervisningslokale var den stråttækte bygning med storkereden på taget. Den var bygget 1826.

I den røde hovedskole fra 1904 var der i stueetagen to klasseværelser, gange og et par

små rum, på loftet sognerådslokale og lærerindens lejlighed. Disse klasseværelser benyttes af de fire ældste klasser, som undervistes af første- og andenlæreren.

Ud over Asnæs Skole var der i sognet en forskole med en forskolelærerinde i Åstofte og en skole i Høve med en enelærer. I Høve var der også en friskole. I Asnæs var der en privat kost- og realskole, som ganske naturligt søgtes af nogle af de bedste elever, idet sognerådet gav fripladser til de elever, som kommuneskolerne kunne anbefale. Det kunne ikke undgås, at dette indvirkede på ministerielle prøver og vore eksamensresultater.

Eksamen

Der afholdtes skriftlig eksamen i ældste klasse både i dansk og i regning. Sognepræsten var født formand for skolekommissionen til og med 1933, da den daværende sognepræst tog sin afsked. Formanden gav opgaver, rettede dem og gav karakterer, og ved den mundtlige eksamen blev resultaterne bekendtgjort.

Regnefælde for elever og præsten

Med regneopgaverne skete der i slutningen af tyverne noget ualmindeligt. Det år havde førstelæreren klassen i regning, og jeg var opsyn sammen med formanden. Mens eleverne regnede, regnede også jeg opgaverne, og efter prøven spurgte eleverne uden for klasseværelset mig om de rigtige resultater, mens de så i deres kladde. Det viste sig, at en del af drengene havde regnet rigtigt, mens en lille del af pigerne havde de rigtige resultater. Ved den mundtlige eksamen indledte skolekommissionens formand med at rose pigerne

1924. Andenlærerbolig. Bygget i slutningen af forrige århundrede. Oprindelig pøgeskole med lærerindebolig.

for deres gode karakterer, mens drengenes ikke var så gode. Jeg studsede noget, og i en pause gjorde jeg førstelæreren opmærksom på de forkerte karakterer. Han ville dog ikke gøre noget, men et menigt medlem, som havde overværet vor samtale, udtalte, at det ville han. Vi aftalte, at han i et frikvarter ved den mundtlige eksamen skulle bede mig om at regne opgaven på den store tavle. Det skete så også, og vi var meget spændte på formandens reaktion, da vi efter middagen var samlede i klassen, mens eleverne stadig var på skolepladsen. Alt gik efter planen, og da jeg havde løst opgaven og sat streg under resultatet, udtalte formanden, at sådan kunne den også stilles op. Jeg svarede, at der var en fælde i opgaven, som både nogle af pigerne og formanden var dumpet i. Vi fik besked om at kalde eleverne ind, hvorefter formanden indrømmede fejltagelsen, og han foreslog, at pigerne skulle beholde deres gode karakterer, mens drengenes skulle rettes. Sognepræsten og jeg var dog fortsat gode venner.

Der var mundtlig eksamen tre dage, første dag hos lærerinden, der den dag bespiste skolekommission og lærere med formiddagskaffe og middag. Næste dag holdtes eksamen i tredje og fjerde klasse, og nu var andenlæreren vært. Den tredje dag skulle femte og sjette klasse eksamineres mundtligt.

Mundtlig eksamen afholdtes altid nogle dage efter den skriftlige. Når eleverne i ældste klasse var gået hjem, dagen før de skulle til mundtlig prøve, fik første- og andenlæreren fra skolekommissionens formand besked om, hvad de skulle høre eleverne i ved eksamen, som indledtes med, at elevernes karakterer ved skriftlig eksamen blev meddelt. Denne dag var førstelæreren vært.

På grund af den forsinkede høst i året 1926 eller 1927 havde skolekommissionen forlænget sommerferien med otte dage og bestemt, at vi alligevel skulle have efterårsferie. Dette medførte, at det pligtige antal skoledage i kalenderåret ikke kunne overholdes. Da førstelæreren og jeg en dag talte med formanden for skolekommissionen næste år, videregav denne en næse fra Undervisningsministeriet i den anledning. Førstelæreren tog imod den uden at indvende noget, hvad jeg bebrejdede ham, da vi ikke kunne bære skylden for, hvad skolekommissionen havde vedtaget.

I begyndelsen af 1930 blev den daværende førstelærer afskediget, og en ny blev ansat. Forskolelærerinden tog sin afsked på grund af alder 1932, og en fuldt uddannet lærerinde overtog hendes plads med den klausul, at hun skulle tage organisteksamen, så hun kunne overtage bestillingen som organist ved Asnæs Kirke efter en dame, som midlertidigt havde haft dette hverv. Sognepræsten tog sin afsked 1933, og nu valgte sognerådet en gårdejer, som var medlem af sognerådet, til formand af skolekommissionen, og det var han, da jeg forlod Asnæs Skole 1946.

Skolen forbedres

Vi begyndte at drøfte en forbedring af skolen sammen med skolekommission og sogneråd; der blev også holdt møde med forældrene. Nu skulle eleverne ikke kun gå i skole seks timer hver anden dag. 1., 2., 3. og 4. klasse skulle gå tre timer i skole hver dag, 5., 6. og en 7. klasse skulle have seks timers undervisning fire dage om ugen. Det tidligere sognerådslokale på loftet skulle nu være klasseværelse, tre mindre rum i nordsiden af skolebygningen blev slået sammen til ét rum, hvor der blev installeret to håndvaske, et lille rum blev nu lærerværelse. Desuden blev der ansat en midlertidig timelærer.

*1931. Den sidste stork undersøger
den gamle rede på den stråtake.*

Denne nye ordning krævede en meget indviklet timeplan, især et par år senere, da man ville lade den fuldt uddannede lærerinde også få timer i de større klasser. Så vidt muligt skulle alle lærere starte med et fag i 1. klasse og følge eleverne op gennem alle skoleårene.

Førstelæreren, der var blevet ansat 1930, døde 1937, og jeg blev konstitueret i embedet. Der var store planer med hensyn til Asnæs Skoles fremtid. Vi rejste rundt og så på skoler flere forskellige steder, og en arkitekt tegnede et forslag til den nye skole, som skulle være købstadordnet. Så kom krigen og stoppede alle planer.

Nu forlangte myndighederne, at førstelærerembedet skulle opslås ledigt, og efter samtaler med alle medlemmer af skolekommissionen søgte jeg embedet. Man kunne ikke blive enige om en énstemmig indstilling, og jeg blev indstillet som nummer to. Nu kunne Holbæk Amts Skoledirektion bestemme, hvem der skulle kaldes, og resultatet blev, at jeg blev kaldet til embedet i Asnæs. I sommerferien 1940 flyttede vi ind i førstelærerboligen.

Krigen fik mange ubehagelige følger. Nu måtte der anvendes tørv som brændsel, og efterhånden var det også vanskeligt at skaffe stile- og kladdebøger. I slutningen af krigen

havde tyskerne begyndt at se på skolen for at benytte den til deres soldater, men kapitulationen forhindrede dem i at gøre alvor af det.

Udflugter

Næsten hver sommer blev der arrangeret udflugter for eleverne. De mindre kom i Høve Skov, til Grønnehave i Nykøbing eller til Strandparken i Holbæk. For de størres vedkommende var det gerne en tur til København, hvor »Provinsbørns Ferieophold i København« stillede en fører til rådighed; besøgene gjaldt gerne Carlsberg, Zoologisk Have, Familie Journalen og Tivoli. Til tider overnattede vi på fregatten »Jylland«. Tit var de større elever i Høve Skole med på turen.

Under krigen var vi tit flere år i træk i København, fordi skoler i Jylland og på Fyn ikke så gerne rejste over Store Bælt. En sommer var vi i Midtjylland, en anden gang i Rødekro, Flensborg og på Als.

Ekstrajob og kursus

Undervisning i aftenskolen og teknisk skole og referater i Odsherreds Tidende kunne give et lille tilskud til lønnen. Man syntes vist ellers, at læreren med den store løn, som han fik, var selvskreven til at påtage sig en del ulønnet arbejde som formand for biblioteket og hjemmesygeplejen, medlem af menighedsrådet, kirkeværge og kasserer. Jeg var da også flere gange instruktør ved dilettantforestillinger.

Der var ingen ferieordning for kirkebetjeningen, men mine ældre kolleger i sognet var flinke til at vikariere for mig i kirken, når jeg enten tog ferie eller deltog i feriekurser i folkeskolens fag. Brevkurser kunne klares hjemme, jeg kunne også hjemme læse til til-lægsprøve i engelsk og til eksamineret faglærer i tysk. I krigsårene 1943 til 1945 deltog jeg i et årskursus i engelsk på centralskolen i Holbæk. I de år var trafikforholdene ikke særlig gode, så jeg cyklede to gange om ugen fra Asnæs til Holbæk og tilbage igen. Dette årskursus sluttede, da tyskerne kapitulerede.

Købstadordnet skole

I Asnæs fortsatte man drøftelserne fra 1937; skolen i Asnæs blev købstadordnet, førstelærerboligen og forskolen, som begge stammede fra 1826, og andenlærerboligen fra forrige århundrede blev revet ned, og der blev bygget en centralskole. Skolerne i Åstofte og Høve blev nedlagt, og den private realskole blev overtaget af kommunen. Senere byggedes en ny skole med ti klassetrin; endnu senere blev der ansat en skoledirektør for Dragsholm Kommune.

Nye udfordringer og muligheder

1. april 1946 byttede jeg embede med en lærer på Frederiksberg, København. Her fik jeg mit arbejde på en skole med ca. 50 lærere; der var mellemskoleklasser og realklasser. Jeg begyndte som klasselærer for en 3. klasse, som den lærer, jeg byttede med, havde haft. Det varede dog ikke længe, inden jeg fik tysk i nogle klasser, da disse timer nu lige efter krigen ikke var særlig eftertragtede. Da mine elever, som jeg var klasselærer for, begyndte i mellemskolen, blev de slået sammen med en pigeklasse, som jeg så både underviste i dansk og tysk. Læseklasse, skolehave, markskole, fritidsklub og skibsadoption arbejdede

jeg med. På fortsættelseskursus underviste jeg elever i engelsk og tysk. Vesttyskland, Norge og Sverige blev besøgt på klasserejser.

Nu var det nemt at deltage i årskurser på Statens Lærerhøjskole i dansk og svensk. Jeg var med til tyskkurser for danske tysklærere i Lübeck. To gange fik jeg stipendium til kurser på Universitetet i Bonn for udlændinge. Censorrejser som beskikket censor i tysk ved mellemskole- og realeksamen samt teknisk forberedelse var rare afvekslinger fra det daglige arbejde. For Undervisningsministeriet arrangerede jeg tyskkurser for danske skoleelever i Vesttyskland. Et svensk tysksystem bearbejdede jeg for et forlag til brug i Danmark.

1. august 1970 tog jeg min afsked fra skolen efter at have været lærer i 47 år. Nogle kolleger misundte mig, at jeg kunne forlade skolen, da det blev sværere at være lærer. Tretten år på skolebænken og syvogfyre år på katederet, ialt tres år i skolen var forbi.

1924. Førstelærerbolig, bygget 1826, sikkert dengang med stråtag. De sidste fag fra skorstenen er senere bygget til.